

Evli Kadınların Aile Planlaması Yöntemlerini Tercihlerinin ve Tutumlarının Belirlenmesi

Determination of the Preferences and Attitudes of Married Women on Family Planning Methods

Tuğba Uzunçakmak¹, Şeyma Nur Hepokur²

DOI: 10.17942/sted.1067387

Geliş/Received: 03.02.2022
Kabul/Accepted: 14.02.2024

Özet

Amaç: Bu araştırma evli kadınların aile planlaması yöntem tercihlerini ve tutumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma tanımlayıcı tiptedir. Veriler Ağustos-Kasım 2021 tarihleri arasında çevrimiçi hazırlanan Tanıtıcı Bilgi Formu ve Aile Planlaması Tutum Ölçeğinin sosyal medya araçlarında paylaşılmasıyla toplanmıştır. Araştırmaya 350 evli kadın katılmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için etik kurul izni ve katılımcıların izni alınmıştır. Veriler sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırmaya katılan kadınların %65,4'ü 18-31 yaş arasında olup %45,4'ü 1-5 yıldır evlidir. Kadınların %75,7'sinin herhangi bir aile planlaması yöntemi kullandığı belirlenmiştir. Aile planlaması yöntemi kullananların %65,4'ünün modern yöntemlerden bir veya daha fazlasını, %34,6'sının geleneksel yöntemlerden bir veya daha fazlasını kullandığı saptanmıştır. Modern yöntem olarak kondom (%66,2), geleneksel yöntem olarak geri çekme (%76,2) yöntemi kullanılmaktadır. Kadınların aile planlaması tutum ölçeği puan ortalamaları $143,78 \pm 24,72$ 'dir. Eğitim durumu, çocuk sayısı, aile planlaması yöntemi kullanma, kullanılan aile planlaması yöntemini tercih etme sebebi ve aile planlaması yöntemlerinin öğrenildiği kaynak ile aile planlaması tutum ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$).

Sonuç: Sonuç olarak evli kadınların aile planlamasına yönelik tutumları olumluydu. Geleneksel aile planlaması yöntemleri yaygın olarak kullanılmaktaydı. Bu doğrultuda kadınların modern aile planlaması yöntemlerini tercih etmeleri için aile planlaması hizmetlerinde danışmanlık konusuna daha fazla önem verilmeli ve etkili bir şekilde sunulmalıdır.

Anahtar Sözcükler: aile planlaması; kadın, tutum

Abstract

Aim: This research was conducted to determine the the preferences and attitudes of married women on family planning methods.

Method: This study was a descriptive type. The study was conducted between August and November 2021. The data were collected by sharing Descriptive Information Form and the Family Planning Attitude Scale on social media tools. 350 married woman participated in the study. Ethics committee permission and permission from the women were obtained to conduct the study. Data were analyzed with number, percentage, mean, standard deviation, Mann Whitney U test and Kruskal Wallis test.

Result: It was determined that 65.4% of the women participating in the study are between the ages of 18-31 and 45.4% have been married for 1-5 years. It was determined that 75.7% of the women used any family planning method. It was determined that 65.4% of those using family planning methods used one or more of the modern methods, and 34.6% used one or more of the traditional methods. Condom (66.2%) has been used as the modern method, and withdrawal (76.2%) method has been used as the traditional method. The mean score of the family planning attitude scale of women was 143.78 ± 24.72 . It was determined that there was a statistically significant difference between the education level, the number of children, the use of family planning method, the reason for preferring the family planning method used, and the family planning attitude scale ($p < 0.05$).

Conclusion and Recommendation: As a result of the research, married women's attitudes towards family planning were positive. Traditional family planning methods were widely used. In this direction, it is suggested that more importance should be given to counseling in family planning services and that it should be presented effectively in order for women to prefer modern family planning methods.

Keywords: family planning; woman; attitude

¹ Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü (Orcid no: 0000-0001-7614-7728)

² Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü (Orcid no: 0000-0001-8953-1016)

Giriş

Aile planlaması önemli üreme sağlığı konularından biridir. Dünya Sağlık Örgütü, aile planlamasını; bireylerin istedikleri sayıda çocuğa sahip olmaları ve gebelik aralıklarını düzenleyen yöntemler olarak tanımlamaktadır (1). Aile planlaması güvenli olmayan düşükleri, isteğe bağlı kürtajları, riskli gebelikleri, gebelikten kaynaklanan komplikasyonları önleyerek anne ve çocuk sağlığını korur (2). 2017 yılında yaklaşık 308 milyon istenmeyen gebeliğin modern yöntem kullanımı ile önlendiği tahmin edilmektedir (3). Birleşmiş Milletlerin yayınladığı bir raporda, dünyada üreme çağındaki kadınların %64'ünün herhangi bir aile planlaması yöntemi kullandığı ve geleneksel yöntemlerin daha fazla tercih edildiği belirtilmektedir (4). TNSA verilerine göre Türkiye'de herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanma oranı evli kadınlarda 2008'de %73 iken 2018'de %69,8'e düşmüştür (5). Dünyada 1990 yılında %35 olan modern yöntem kullanımı 2021 yılında %45'e yükselmiştir (6). Modern yöntemler içerisinde kondom, geleneksel yöntemlerden geri çekme en çok tercih edilen yöntemlerdir. Ülkemizde kadınlar aile planlaması yöntemlerini bilmelerine karşın (%99,5) modern yöntem kullanımları (%48,9) düşüktür (5).

Üreme çağı süresince kadınların aile planlaması yöntemlerini tercih ve tutumları değişiklik gösterebilmektedir. Bu durumu gebelik planı, sağlık problemleri, yöntemin yan etkileri ve riskleri, yöntem bırakıldığında doğurganlığın geri dönüş hızı gibi faktörler etkilemektedir (7). Etkili, güvenilir, yan etkileri az, maliyeti düşük ve kolay kullanılan yöntemler kadınlar tarafından daha fazla tercih edilmektedir (8). Yapılan çalışmalarda aile planlaması yöntemlerinin kullanımının istenen düzeyde olmadığı, eğitim düzeyi yüksek, sosyal güvencesi olan ve çalışan kadınların aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutumlarının daha olumlu yönde olduğu belirtilmektedir (9,10). Modern yöntem kullanımında ise yerleşim yeri ve bölgeler arasında farklılıklar bulunmakta ve eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar tarafından daha fazla tercih edilmektedir (11-13). Yan etki korkusu, infertiliteye neden olacağı düşüncesi gibi yanlış bilgiler, eşin onaylamaması aile planlaması yöntemlerini kullanmama nedenleridir (14-17).

Ana-çocuk sağlığının korunmasında kadınların aile planlaması yöntemlerini etkili bir şekilde

kullanmaları gereklidir. Buna karşın ülkemizde evli kadınlarda herhangi bir yöntem kullanımı son yıllarda düşüş göstermektedir (5). Bu noktada kadınların yöntemlere ilişkin tutumlarını belirlemek önem kazanmaktadır. Aile planlaması hizmetlerinde anahtar role sahip olan sağlık profesyonellerinin etkili bir aile planlaması hizmeti sunabilmeleri için aile planlaması yöntemlerinin tercih edilme ve yöntemlere ilişkin tutumları değerlendirmeleri önemlidir (8). Bu doğrultuda bu çalışma, evli kadınların aile planlaması yöntemlerine ilişkin tercihlerini ve tutumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma soruları

Evli kadınlar hangi aile planlaması yöntemlerini kullanmaktadır?

Evli kadınların aile planlanmasına yönelik tutumları nasıldır?

Evli kadınların aile planlamasına yönelik tutumlarını hangi faktörler etkilemektedir?

Yöntem

Araştırmanın Şekli ve Yapıldığı Yer

Araştırma tanımlayıcı tipte olup Ağustos-Kasım 2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Türk toplumunda kadınlar cinsellik, menstruasyon, jinekolojik sorunlar, aile planlaması yöntemleri gibi konularda yürütülen araştırmalara katılma noktasında isteksiz olabilmektedir. Bu nedenle araştırma, kadınların sorulara rahatlıkla cevap verebilmesi için sosyal medya (Facebook, Instagram, WhatsApp) üzerinden yürütüldü. Araştırmaya katılma isteğini bildiren kadınlar dahil edilme kriterleri (evli, aktif cinsel yaşama sahip, en az ilkökul mezunu) açısından değerlendirildi ve kriterleri sağlayan kadınlara anket linki gönderildi. Anket gönderilen katılımcılar listelenerek çoklu yanıtlar ve çevrimiçi anket uygulamasında katılımcının oturum açması zorunlu kılınarak ankete tekrar katılması engellendi.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Sosyal medyada paylaşılan form ve ölçeğin ulaştığı kadın sayısı bilinmediğinden evreni bilinmeyen örneklem formülüne göre $n = t^2pq/d^2$ (t:1,96 p:0,70 q:0,30 d:0,05) ulaşılması gereken kadın sayısı 323 olarak hesaplanmıştır (18). Araştırmaya 385 kadın katılmak istediğini bildirdi. Araştırmaya dahil edilme kriterlerini sağlamayan 35 kadın araştırma dışı bırakıldı. Araştırma 350 evli kadın ile yapıldı.

Veri Toplama Araçları

Veriler; Tanıtıcı Bilgi Formu ve Aile Planlaması Tutum Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Tanıtıcı Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan formda kadınların yaş, eğitim durumu, ekonomik durumu ve kullanılan aile planlaması yöntemlerine ilişkin sorular bulunmaktadır.

Aile Planlaması Tutum Ölçeği: Ölçek Örsal ve Kubilay tarafından 2007 yılında geliştirilmiştir. Ölçek 5'li Likert tipinde olup, 34 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki her bir ifade "1= Tamamen katılıyorum", "2= Katılıyorum", "3= Kararsızım", "4= Katılmıyorum" ve "5= Tamamen Katılmıyorum" şeklinde puanlanmaktadır. Ölçek toplumun aile planlamasına ilişkin tutumu (1.-15. maddeler), aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutum (16.-26. maddeler) ve doğuma ilişkin tutum (27.-34. maddeler) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Toplumun aile planlamasına ilişkin tutumu alt boyutundan 15-75 puan, aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutum alt boyutundan 11-55 puan, doğuma ilişkin tutum alt boyutundan 8-40 puan ve toplam olarak ölçekten 34-170 arasında puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça aile planlaması tutumu pozitif yönde artmaktadır (19). Örsal ve Kubilay tarafından yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik kat sayısı 0,90'dır (19). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik kat sayısı 0,96 olarak bulunmuştur.

Verilerin Uygulanması

Veriler, çalışmaya katılmayı kabul eden kadınlardan çevrimiçi olarak toplanmıştır. Formdaki sorular 10-15 dakikada cevap verilebilecek niteliktedir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler SPSS 15 paket programında analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, minimum-maksimum) ve nonparametrik testler kullanılmıştır. Kolmogorov Smirnov testi ile verilerin normal dağılıma uygunluğu incelenmiştir. Veriler normal dağılıma uygunluk göstermediğinden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yürütülebilmesi için etik kuruldan izin (30.06.2021/23-23) alınmıştır. Katılımcılar

çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarını belirttikten sonra anket gönderilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan evli kadınların %65,4'ü 18-31 yaş aralığında ve %94'ü üniversite mezunudur. Katılımcıların %46,6'sı ekonomik durumunu gelir gidere eşit şeklinde belirtmiştir. Kadınların %45,4'ü 1-5 yıl arasında evlidir. Kadınların obstetrik öykülerine bakıldığında, %44,3'ünün çocuğunun olmadığı, %13,1'inin düşük, %11,7'sinin kürtaj, %16,9'unun istemeden gebe kalma öyküsü olduğu saptanmıştır (Tablo 1).

Kadınların aile planlamasına yönelik durumları incelendiğinde, %75,7'sinin herhangi bir aile planlaması yöntemi kullandığı, aile planlaması yöntemi kullananların %65,4'ünün modern yöntemlerden bir veya daha fazlasını, %34,6'sının geleneksel yöntemlerden bir veya daha fazlasını kullandığı saptanmıştır. Kadınların %66,2'si modern yöntem olarak kondomu, %76,2'si geleneksel yöntem olarak geri çekme yöntemini kullanmaktadır. Kadınların %37,4'ünün 1-5 yıl arasında bir sürede aile planlaması yöntemlerinden bir veya daha fazlasını kullandığı ve %89,8'inin kullandığı yöntem/yöntemlerden memnun olduğu belirlenmiştir. Kadınların %34,3'ü kullandığı aile planlaması yöntemini/yöntemlerini tercih etme sebebi olarak yan etkisinin olmaması şeklinde belirtmiştir. Aile planlaması yöntemi kullanmayan kadınların %49,4'ü çocuk sahibi olmak istedikleri için bir yöntem kullanmadıklarını ifade etmiştir. Kadınların %52,0'inin aile planlaması yöntemlerini sağlık personelinin öğrendiği belirlenmiştir (Tablo 1).

Araştırmaya katılan kadınların aile planlaması tutum ölçeği puan ortalamaları $143,78 \pm 24,72$ 'dir. Kadınlar ölçeğin toplumun aile planlamasına ilişkin tutumu alt boyutundan ortalama $65,03 \pm 10,78$, aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutum alt boyutundan ortalama $44,97 \pm 9,89$ ve doğuma ilişkin tutum alt boyutundan ortalama $33,94 \pm 6,76$ puan aldıkları saptanmıştır (Tablo 2).

Aile planlaması tutum ölçeği ile kadınların eğitimi durumu, çocuk sayısı, aile planlaması yöntemi kullanma, kullanılan aile planlaması yöntemini tercih etme sebebi ve aile planlaması yöntemlerinin öğrenildiği kaynak arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Üniversite mezunu,

Tablo 1. Evli Kadınların Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı (n=350)			
Özellikler		n	%
Yaş	18-31	229	65,4
	32 ve üzeri	121	34,6
Eğitim Durumu	İlköğretim	10	2,9
	Lise	11	3,1
	Üniversite ve üzeri	329	94,0
Gelir Durumu	Gelir giderden fazla	136	38,8
	Gelir gidere eşit	163	46,6
	Gelir giderden az	51	14,6
Çocuk Sayısı	Yok	155	44,3
	1	126	36,0
	2 ve daha fazla	69	19,7
Düşük öyküsü	Var	46	13,1
	Yok	304	86,9
Kürtaj öyküsü	Var	41	11,7
	Yok	309	88,3
Evlilik süresi	1 yıldan az	70	20,0
	1-5 yıl	159	45,4
	6-10 yıl	62	17,7
	10 yıldan fazla	59	16,9
Aile planlaması yöntemi kullanma	Kullanan	265	75,7
	Kullanmayan	85	24,3
Kullanılan aile planlaması yöntemi*	Modern	278	65,4
	Geleneksel	147	34,6
Kullanılan modern yöntemler*	Rahim içi araç	38	13,6
	Hap	43	15,5
	Kondom	184	66,2
	Enjeksiyon	6	2,2
	Deri altı çubuk	2	0,7
	Tüp ligasyon	2	0,7
	Vazektomi	2	0,7
	Jel	1	0,4
Kullanılan geleneksel yöntemler*	Geri çekme	112	76,2
	Takvim tutma	30	20,4
	Vajinal duş	5	3,4

Kullanılan aile planlaması yönteminden/ yöntemlerinden memnun olma	Memnun	238	89,8
	Memnun değil	27	10,2
Aile planlaması yöntemini/ yöntemlerini kullanma süresi	1 yıldan az	78	29,4
	1-5 yıl	99	37,4
	6-10 yıl	53	20,0
	10 yıldan fazla	35	13,2
Kullanılan aile planlaması yöntemini/ yöntemlerini tercih etme sebebi	Ucuz bir yöntem	12	4,6
	Kolay bir yöntem	42	15,8
	Koruyuculuğu yüksek	58	21,9
	Eş ile ortak karar	62	23,4
Aile planlaması yöntemi kullanmama sebebi	Yan etkisi yok	91	34,3
	Çocuk sahibi olmak	42	49,4
	Yöntem korumuyor	5	5,8
	Yan etkisi var	26	30,6
Aile planlaması yöntemlerinin öğrenildiği kaynak	Eşin istememesi	6	7,1
	Dini nedenler	6	7,1
	Sağlık personeli	182	52,0
	Televizyon-internet	79	22,6
İstemedenden gebe kalma öyküsü	Tanıdık kişiler	49	14,0
	Kitap	40	11,4
	Var	59	16,9
	Yok	291	83,1
*Katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.			

çocuğu olmayan, aile planlaması yöntemi kullanan, kullanıldığı aile planlaması yöntemini kolay bir yöntem olduğu için tercih eden, aile planlaması yöntemlerini kitaplardan öğrenen kadınların aile planlaması tutum ölçeğinden daha yüksek puan aldıkları saptanmıştır. Aile planlaması tutum ölçeği ile kadınların yaş, gelir durumu, düşük, kürtaj ve istemedenden gebe kalma öyküsü, evlilik süresi, kullanılan aile planlaması yöntemi, kullandıkları aile planlaması yönteminden

Tablo 2. Evli Kadınların Aile Planlaması Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puanların Dağılımı (n=350)

	Ort±ss	Alınan Min-Max Puan
Toplumun Aile Planlamasına İlişkin Tutumu	65,03±10,78	15-75
Aile Planlaması Yöntemlerine İlişkin Tutum	44,97±9,89	11-55
Doğuma İlişkin Tutum	33,94±6,76	8-40
Aile Planlaması Tutum Ölçeği	143,93±24,72	34-170

memnun olma, aile planlaması yöntemi kullanma süresi, aile planlaması yöntemi kullanmama sebebi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$) (Tablo 3).

Tartışma

Aile planlaması ana çocuk sağlığını koruyarak sağlıklı bir toplumun oluşmasını sağlar. Kadının bedenen ve psikolojik olarak kendisini gebeliğe hazır hissedeceği zamanı belirlemesi hem kendi hem de bebeğin sağlığı açısından önemlidir (20). Bu noktada kadınların aile planlaması yöntemlerine karşı tutum ve tercihlerinin değerlendirilmesi gereklidir. Çalışmaya katılan kadınların sosyo demografik özelliklerine bakıldığında 18-31 yaş grubunda (%65,4),

Tablo 3. Evli Kadınların Aile Planlaması Tutum Ölçeğinden Aldıkları Puanların Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımları (n=350)

Değişken	Kategori	Toplam (Ort±ss)
Yaş	18-31	146,41±20,92
	32 ve üzeri	139,24±30,20
	p	0,115*
Eğitim Durumu	İlköğretim	118,90±26,20 ^b
	Lise	142,00±16,53 ^{ab}
	Üniversite ve üzeri	144,75±24,56 ^a
	p	0,001**
Gelir Durumu	Gelir giderden fazla	142,96±26,39
	Gelir gidere eşit	145,20±21,73
	Gelir giderden az	142,47±29,05
	p	0,886**
Çocuk Sayısı	Yok	147,77±20,59 ^b
	1	145,35±23,15 ^b
	2 ve daha fazla	132,70±32,02 ^a
	p	0,001**
Düşük öyküsü	Var	137,15±30,85
	Yok	144,95±23,55
	p	0,115*
Kürtaj öyküsü	Var	141,63±26,73
	Yok	144,23±24,47
	p	0,692*
Evlilik süresi	1 yıldan az	143,50±24,56
	1-5 yıl	147,78±20,56
	6-10 yıl	138,47±33,57
	10 yıldan fazla	139,80±23,08
	p	0,075**

Aile planlaması yöntemi kullanma	Kullanan	146,39±23,40
	Kullanmayan	136,25±27,20
	p	<0,001*
Kullanılan aile planlaması yöntemi	Modern	146,24±20,48
	Geleneksel	137,43±29,30
	p	0,109*
Kullanılan aile planlaması yönteminden/yöntemlerinden memnun olma	Memnun	146,03±23,36
	Memnun değil	144,85±24,40
	p	0,793*
Aile planlaması yöntemini/yöntemlerini kullanma süresi	1 yıldan az	146,31±19,53
	1-5 yıl	144,32±27,04
	6-10 yıl	149,64±18,95
	10 yıldan fazla	143,00±24,25
	p	0,583**
Kullanılan aile planlaması yöntemini/yöntemlerini tercih etme sebebi	Ucuz bir yöntem	115,17±40,55 ^b
	Kolay bir yöntem	146,95±25,82 ^a
	Koruyuculuğu yüksek	146,79±22,98 ^a
	Eş ile ortak karar	144,05±24,92 ^{ab}
	Yan etkisi yok	145,05±22,63 ^{ab}
	p	0,022**
Aile planlaması yöntemi kullanmama sebebi	Çocuk sahibi olmak	130,05±36,93
	Yöntem korumuyor	151,40±14,54
	Yan etkisi var	146,31±16,91
	Eşin istememesi	133,83±15,21
	Dini nedenler	129,33±12,74
	p	0,127**
Aile planlaması yöntemlerinin öğrenildiği kaynak	Sağlık personeli	145,62±23,17 ^{ab}
	Televizyon-İnternet	141,58±27,85 ^{ab}
	Tanıdık kişiler	138,29±23,42 ^b
	Kitap	147,80±25,91 ^a
	p	0,034**
İstmeden gebe kalma öyküsü	Var	138,80±29,71
	Yok	144,97±23,50
	p	0,182*
*Mann Whitney-U testi. **Kruskal Wallis test		

üniversite mezunu (%94,0) 1-5 yıl arasında evli (%45,4), ekonomik durumlarının gelir gidere eşit (%46,6) ve çocuk sahibi olmadığı (%44,3) saptandı. Kadınların obstetrik öykülerinde düşük oranlarda kürtaj (%11,7), düşük (%13,1) ve istenmeyen gebelik (%16,9)

öyküsü bulunmaktadır. Aile planlamasına yönelik tutum ve yöntem kullanımı obstetrik öyküyü etkilemektedir (21). Bu çalışmada evli kadınların aile planlaması yöntemlerine karşı tutumları ve yöntem kullanımlarına ilişkin elde edilen sonuçlar literatür doğrultusunda tartışıldı.

Çalışmamızda, kadınların aile planlamasına yönelik tutum ölçeğinden $143,78 \pm 24,72$ puan aldıkları saptanmıştır. Yapılan benzer çalışmalarda kadınların aile planlamasına yönelik tutum ölçeği ortalama puanları $123,64 \pm 19,29$ - $130,72 \pm 26,10$ arasında bulunmuştur (22-24). Bu sonuçlara göre çalışmamıza katılan kadınların aile planlamasına yönelik tutumlarının daha olumlu yönde olduğu söylenebilir. Aile planlamasına yönelik tutumları inceleyen çalışmaların yüz yüze (22-24) bu çalışmanın ise diğer çalışmalardan farklı olarak çevrimiçi yürütülmesi, kadınların sorulara rahatlıkla cevap vermesi ve üniversite mezunu olan kadınların daha fazla katılım sağlamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda da eğitim düzeyinin artması kadınların aile planlamasına karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (10,21,23). Sonuçlar doğrultusunda, aile planlaması konusunda kadının eğitim durumunun önemli bileşenlerden biri olduğu söylenebilir.

Çalışmamızda kadınların aile planlamasına yönelik tutum ölçeğinin toplumun aile planlamasına ilişkin tutum alt boyutundan $65,03 \pm 10,78$, aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutum alt boyutundan $44,97 \pm 9,89$ ve doğuma ilişkin tutum alt boyutundan $33,94 \pm 6,76$ puan aldıkları saptanmıştır. Çalışmamızda kadınlar ölçeğin alt boyutlarından Tezel ve ark.'nın (toplumun aile planlamasına ilişkin tutumu alt boyutu $59,13 \pm 12,25$, aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutumu alt boyutu $41,41 \pm 9,46$, doğuma ilişkin tutumu alt boyutu $30,18 \pm 7,24$), Çetişli Egelioğlu ve ark.'nın (toplumun aile planlamasına ilişkin tutumu alt boyut puan ortalaması $33,87 \pm 9,78$, aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutum alt boyut puan ortalaması $29,20 \pm 7,05$, doğuma ilişkin tutum alt boyut puan ortalaması $18,22 \pm 5,16$), Gözükara, Kabcıoğlu, Ersin'in (toplumun aile planlamasına ilişkin tutum $54,75 \pm 14,10$, aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutum $38,87 \pm 8,20$, doğuma ilişkin tutum $29,70 \pm 5,96$) ve Ejder Tekgündüz, Gür, Ejder Apay'ın çalışmalarına göre (toplumun aile planlamasına ilişkin tutum $46,82 \pm 12,91$, aile planlaması yöntemlerine ilişkin tutum $39,11 \pm 5,89$, doğuma ilişkin tutum $27,99 \pm 4,93$) daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir (23-26). Çalışma sonuçları arasındaki farklılık çalışma yöntemi, yapılan yer ve kadınların sosyo ekonomik durumlarından kaynaklandığı

düşünülmektedir. Diğer taraftan aile planlaması tutum ölçeği alt boyut puan ortalamalarına ilişkin çalışma sonuçlarımız Tezel ve ark.'nın çalışma sonuçlarına daha yakındır (24). Çalışmamız ile benzer olarak Tezel ve ark.'nın çalışmasında da üniversite mezunu kadınların aile planlaması tutumları daha olumlu yöndedir (24). Sonuç olarak araştırmamıza katılan kadınların hem toplam ölçek puanları hem de alt boyut puanları diğer çalışmalara göre daha yüksektir. Bu sonuçta kadınların eğitim durumunun etkili olduğu ve üniversite mezunu kadınların yoğun olarak katılım göstermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kadınların aile planlaması yöntemlerine yönelik olumlu tutumları kontraseptif yöntem kullanma niyetlerini de arttırmaktadır (25). Aile planlamasına yönelik kadınların tutumları ile birlikte kullanılan yöntemin türü de önemlidir. Kondom ve geri çekme yöntemleri en fazla tercih edilen yöntemler arasında yer almaktadır (11,27-29). Benzer şekilde dünyada da en çok tercih edilen yöntemlerden biri kondom olup en fazla Japonya (%75), Gabon (%61), Beyaz Rusya (%49) ve Ukrayna'da (%47) kullanılmaktadır (6). Çalışmamızda benzer şekilde bu yöntemler (kondom, geri çekme) en çok tercih edilen yöntemlerdir. Çalışmamıza katılan kadınlar bu yöntemleri tercih etme sebebi olarak sırasıyla yan etkisinin olmaması (%34,3), eş ile ortak karar (%23,4) ve koruyuculuğunun yüksek olması (%21,9) olarak belirtmiştir. Yapılan çalışmalarda geri çekme yönteminin eş tercihi doğrultusunda kullanıldığı görülmektedir (28, 30,31). Aile planlaması ihtiyaçlarının karşılanamaması geri çekme gibi geleneksel aile planlaması yöntemlerinin kullanımına yol açmaktadır (32). Diğer taraftan kadının sosyo ekonomik düzeyinin artması aile planlaması hizmetlerinin kullanımını da arttırmaktadır (33). Geleneksel ya da modern aile planlaması yöntemlerinin kullanım sıklığının yanı sıra yöntem tercihlerinde sosyal ve ekonomik nedenlerin de ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Üniversite mezunu, çocuğu olmayan, aile planlaması yöntemi kullanan, kullandığı aile planlaması yöntemini kolay bir yöntem olduğu için tercih eden, aile planlaması yöntemlerini kitaplardan öğrenen kadınların aile planlamasına yönelik tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Kadının eğitim durumunun

yüksek olması aile planlamasına yönelik tutumunu etkileyen en önemli faktörlerden biridir (8,10,20,34-36). Eğitim kitap, internet vb çeşitli kaynaklardan bilgiye ulaşmayı ve öğrenilen bilgiyi kullanmayı kolaylaştırdığından eğitim düzeyi yüksek olan kadınların aile planlaması yöntemlerine karşı daha olumlu tutum içerisinde olmaları beklenen bir sonuçtur. Yapılan çalışmalarda çocuk sayısı ve gebelik sayısının aile planlaması yöntemlerinin kullanımını etkilediği belirtilmektedir (8,23,35-37). Bu çalışmada farklı bir sonuç olarak çocuğu olmayan kadınların aile planlamasına yönelik tutumlarının daha iyi olduğu görülmüştür. Çalışma sonuçları arasındaki farklılık, kadınların planlı bir gebelik yaşama isteğiyle bu konuya daha ilgili olmalarından kaynaklanabilir.

Bu çalışmada yaş, gelir durumu, düşük, kürtaj ve istemeden gebe kalma öyküsü, evlilik süresi, kullanılan aile planlaması yöntemi, kullandıkları aile planlaması yönteminden memnun olma, aile planlaması yöntemi kullanma süresi, aile planlaması yöntemi kullanmama sebebinin kadınların aile planlamasına yönelik tutumlarını etkilemediği saptanmıştır. Gözükara, Kabcıoğlu, Ersin (2015) çalışmasında düşük öyküsünün aile planlaması tutumunu etkilediği belirlenmiştir (23). Aile planlaması yöntemi kullanma durumunu ise yaş (8,27) ve ekonomik durumun (35-37) etkilediğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Araştırma sonuçları arasındaki farklılığın nedeni çalışma yapılan kadın grubunun özellikleri, yapıldığı bölge ve zamana bağlı olarak değişiklik gösterdiği düşünülmektedir.

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Araştırma çevrimiçi yapıldığından sonuçlar evrene genellenemez. Aile planlaması yöntemlerine ilişkin evli, en az ilkokul mezunu kadınların tutum ve tercihlerinin değerlendirilmesi çalışmanın bir sınırlılığıdır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda evli kadınların aile planlamasına yönelik tutumlarının pozitif yönde olduğu görülmüştür. Aile planlaması tutumları daha iyi olan katılımcılar üniversite mezunu, çocuğu olmayan, aile planlaması yöntemi kullanan, kullandığı aile planlaması yöntemini kolay bir yöntem olduğu için tercih eden ve aile planlaması yöntemlerini kitaplardan öğrenen kadınlardır. Kadınlar modern yöntem olarak erkek kondomunu geleneksel yöntem

olarak geri çekmeyi kullanmaktadır. Yan etki ve koruyuculuk aile planlaması yöntemini tercih ederken en önemli faktörlerdir. Kadınlar geleneksel aile planlaması yöntemlerini kullanmaya devam etmektedir. Bu yöntemlerin kullanılması kadının plansız bir gebelikle karşılaşmasına ve gebelik kaynaklı komplikasyonlar yaşamasına neden olabilir. Birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında sunulan aile planlaması hizmetlerinin yaygınlaştırılması özellikle eğitim düzeyi düşük kadınların yöntemler hakkında bilgilendirilmesi ve tercih noktasında danışmanlık verilmesi önerilmektedir.

İletişim: Tuğba Uzuncakmak

E-Posta: tugba.uzuncakmak@yobu.edu.tr

Kaynaklar

1. Dünya Sağlık Örgütü. URL: https://www.who.int/health-topics/contraception#tab=tab_1 Erişim Tarihi: 15/12/2021
2. Taşkın L. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. Akademisyen Tıp Kitapevi; 2016.
3. Starrs AM, Alex C Ezech AC, Barker G, Basu A, Bertrand JT, Blum R, Coll-Seck AM et al. Accelerate progress—sexual and reproductive health and rights for all: Report of the Guttmacher-Lancet Commission. Lancet 2018;39(110140):2642–92.
4. United Nations. Trends in Contraceptive Use Worldwide 2015. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/family/trendsContraceptiveUse2015Report.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2021
5. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018. URL: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/TNSA2018_ana_Rapor.pdf Erişim Tarihi: 19/12/2021
6. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. World Family Planning 2022: Meeting the changing needs for family planning: Contraceptive use by age and method. URL: <https://desapublications.un.org/publications/world-family-planning-2022-meeting-changing-needs-family-planning-contraceptive-use> Erişim Tarihi: 20/06/2023
7. Erenel A, Sezer NY. Doğum sonu dönemde

- kullanılabilecek aile planlaması yöntemleri ve hemşirelerin rolleri. Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi 2017;2(2):32-8.
8. Aydoğdu SGM, Akça E. Amasya il merkezindeki Aile Sağlığı Merkezlerine başvuran kadınların aile planlaması yöntem kullanımı ve etkileyen faktörler. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 2018;27(6):384 – 91.
 9. Budak MŞ, Toğrul C, Balsak D, Sakar MN, Tahaoğlu AE, Akgöl S, Şentürk MB. İsteğe bağlı küretaj olan kadınların kontrasepsiyon yöntemleri ve küretaj nedenleri açısından değerlendirilmesi. Jinekoloji - Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi 2015;12(3):106–9.
 10. Gavas E, İnal S. Türkiye’de kadınların aile planlaması yöntemleri kullanma durumları ve tutumları: Sistematik derleme. Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi 2019;1(2):37-43.
 11. Çubukçu M. Samsun ili 15-49 yaş grubu kadınların aile planlaması yöntemlerini kullanım dağılımı. Ankara Medical Journal 2018;18(2):207-14.
 12. Kutlu R, Sayın S, Uçar M, Aslan R, Demirbaş O. Kadınların sosyodemografik özelliklerine göre kontraseptif yöntem kullanma durumları ve bu yöntemleri tercih nedenleri. Türk Aile Hek Derg. 2014;18(3):134-41.
 13. Şantaş G, Eryurt MA. Gebeliği önleyici modern yöntem kullanımının iç göç, sosyodemografik ve sosyoekonomik faktörler ile ilişkisi. Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences 2020;5(1):46-55.
 14. Sultan S, Ali MM, Bardai SS, Kanpurwala MA, Punjwani FS. Knowledge, attitude, and practice of family planning methods among married men and women. J Womens Health Issues Care 2018;7:3.
 15. Quereishi MJ, Mathew AK, Sinha A. Knowledge, attitude and practice of family planning methods among the rural females of Bagbahara block Mahasamund district in Chhattishgarh State, India. Glob J Med Public Health 2017;6(2):1-7.
 16. Jahan U, Verma K, Gupta S, Gupta R, Mahour S, Kirti N, Verma P. Awareness, attitude and practice of family planning methods in a tertiary care hospital, Uttar Pradesh, India. Int J Reprod Obstet Gynecol 2017;6:500–6.
 17. Ochako R, Mbondo M, Aloo S, Kaimenyi S, Thompson R, Temmerman M, Kays M. Barriers to modern contraceptive methods uptake among young women in Kenya: A qualitative study. BMC Public Health 2015;15:118.
 18. Sümbüloğlu K, Sümbüloğlu V. Biyoistatistik. Hatiboğlu Yayınevi; 2009.
 19. Örsal Ö, Kubilay G. Aile planlaması tutum ölçeğinin geliştirilmesi. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2007;15(60):155-64.
 20. Çıtak Bilgin N, Ak B, Coşkun Potur D, Özdoğan E. Identifying engaged couples’ knowledge and attitudes about family planning. Jaren 2019;5(2):141-8.
 21. Nazik F, Mumcu Ş, Sönmez M, Yılmaz AN, Doğan Yükseköl Ö. 15-49 yaş evli kadınların aile planlamasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi 2021;4(3):326-36.
 22. Aydın İE, Çıtak Bilgin N. Evlilik aşamasında olan bireylerin aile planlaması tutumu, toplumsal cinsiyet ve dini yönelim arasındaki ilişki. Euras J Fam Med 2020;9(4):214-24.
 23. Gözükara F, Kabalcıoğlu F, Ersin F. Şanlıurfa ilinde kadınların aile planlamasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2015;12(1):9-15.
 24. Tezel A, Gönenç İM, Akgün Ş, Karataş DÖ, Yıldız TA. Kadınların aile planlamasına yönelik tutumları ve etkileyen faktörler. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi 2015;18(3):181-8.
 25. Ejder Tekgündüz S, Gür EY, Ejder Apay S. Evli kadınların aile planlaması tutum ve niyetleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Sakarya Tıp Dergisi 2021;11(4):743-50.
 26. Çetişli Egelioğlu N, Kahveci M, Işık S, Hacılar A. Kadınların postpartum kontraseptif tercihleri ve tutumları. JAREN 2020;6(1):67-72.
 27. Öztaş Ö, Artantaş AB, Tetik BK, Yalçıntaş A, Üstü Y, Uğurlu M. 18-49 yaş grubu evli kadınların üreme sağlığı ve kontrasepsiyon hakkındaki bilgi, tutum ve davranışları. Ankara Medical Journal 2015;15(2):67-76.
 28. Uğurlu M, Öztaş B, Kurt G. Üreme çağındaki evli kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemlerin değerlendirilmesi. TJFMPC 2020;14(4):666-75.
 29. Eroglu S, Aziz V, Kılıç F. Contraceptive method preferences of women and related factors in Karabük province. TJFMPC 2021;15(1):72-7.
 30. Çakmak V, Uysal Keme Z, Ünal İ, Öztürk Can H. Etkili aile planlaması yöntemi kullanmak üzere aile planlaması kliniğine başvuran

- kadınların geri çekme yöntemini kullanma ve bırakma nedenleri. *Forbes J Med.* 2021;2(1):31-40.
31. Nguyen N, Nguyen L, Nguyen H, Gallo MF. Correlates of use of withdrawal for contraception among women in Vietnam. *BMC Womens Health* 2020;20(1):87.
32. Karaçalı M, Özdemir R. Karabük ilinde 15-49 yaş grubu evli kadınların aile planlaması hizmetlerine erişimini etkileyen faktörler. *Türk J Public Health* 2018;16(2):131-45.
33. Çalikoğlu EO, Bilge Yerli E, Kavuncuoğlu D, Yılmaz S, Koşan Z, Aras A. Use of family planning methods and influencing factors among women in Erzurum. *Med Sci Monit* 2018; 24: 5027–34.
34. Çalikoğlu EO, Yerli EB, Kavuncuoğlu D, Yılmaz S, Koşan Z, Aras A. Use of family planning methods and influencing factors among women in Erzurum. *Medical Science Monitor: International Medical Journal of Experimental and Clinical Research* 2018;24:5027-34.
35. Ba DM, Ssentongo P, Agbese E, Kjerulff KH. Prevalence and predictors of contraceptive use among women of reproductive age in 17 sub-saharan African countries: A large population-based study. *Sex Reprod Health* 2019;21:26–32.
36. Agbadi P, Eunice TT, Akosua AF, Owusu S. Complex samples logistic regression analysis of predictors of the current use of modern contraceptive among married or in-union women in Sierra Leone: Insight from the 2013 demographic and health survey. *Plos One* 2020;15(4):e0231630.
37. Gambhir P, Khaira R, Singh A, Raj H. A cross-sectional observational pilot study regarding status of contraceptive prevalence rate in family planning programme in rural practice area of government medical college Patiala. *Journal of Dental and Medical Sciences* 2018;17(3):35–40.